

ТЕНДІТНІ ВЕЛЕТНІ СЬОГОДЕННЯ

Великі тварини в ході еволюції з'являлись часто, так само часто вони і вимирали під впливом різних, кліматичних, еволюційних та космічних факторів. Сучасний світ живе ерою карликовості, його населяють мільйони видів, які загальними розмірами та масою тіла не перевищують розмірів звичайного коня, а більшість ще менші. Ера останніх «колосів» скінчилася після великого крейдового вимирання, коли зник останній динозавр і світ успадкували ссавці. Та і цей новий сплеск швидкого еволюційного зростання маси тварин уже у далекому минулому. На сучасній Землі залишилось всього декілька видів, розміри та маса яких нагадує нам, людям, про колишню велич та можливості її величності – еволюції. Ця стаття буде присвячена лише одному сімейству сучасних ссавців, що торують нелегкий шлях співіснування розмірів із розумом.

Хоботні: старі та нові слони

Слони, або хоботні (Proboscidea) ссавці, з'явилися в еволюційному горнилі Північної Африки, де наразі знайдено велику частину їх еволюційної історії. Скам'янілі залишки слонів схожі, в основному через масивність природи їх кісток і зубів, які зберігаються з більшою ймовірністю, ніж залишки більш дрібних тварин. Було описано понад 170 видів хоботних, багато з яких - лише по зубах, але велика кількість з них відома також за добре збереженими залишками, які включають не лише зуби. Вископні залишки мамонтів, які колись ходили по холодних північних просторах льодовикового періоду, іноді знаходять цілими замороженими тушами, а також шматки їх вцілілої вовни та внутрішніх органів. Незважаючи на велике розмаїття слонів у минулому, уцілів лише один рід. Він включає три існуючі родини, які живуть в Африці та Азії.

Починаючи з еоцену, слонів населяли майже всі континенти світу (за винятком Австралії та Антарктиди). Це були тварини різної величини, котрі нерідко не перевищували розмірів сучасного коня, або такі гіганти, як *пліоценовий південний слон* заввишки до 5-ти м. Жили первісні слони переважно в лісах, саванах і долинах річок. Мамонт, як один із представників виду, у ході похолодання клімату у північних широтах планети, пристосувався навіть до суворих умов тундри. Та до теперішнього часу збереглося лише два види хоботних, що відносяться до одного сімейства, але представляють два самостійних роди. Останнім часом прийнято виділяти і третій вид хоботних - африканського карликового слона, але така ймовірність поки що на стадії обговорення.

Риси, спільні для всіх хоботних, включають великий череп, хобот, коротку шию, і довгі, колоноподібні ноги із сплюсненими ступнями, щоб утримати велике тіло. У щелепах хоботних друга пара верхніх різців видовжилася, щоб утворити бивні. В цілому, від їхніх зубів залишилися в основному великі, перетираючі різці. У міру еволюції хоботних, їх різці стали ширшими та більш бугорчатими, а також розвинули характерні для трав'яних зуби з великою площею поверхні для перетирання їжі.

У будові хоботних особливо вражає хобот, орган, аналогів якому немає в жодного із представників сучасного та вимерлого виду тваринного світу. Це не ніс, як іноді думають, а верхня губа, зрослена з носом. Завдяки складній системі м'язів і сухожил'я хобот має дивну рухливість і володіє величезною силою, поєднуючи в собі також і надзвичайну тендітність, коли тварина підіймає найдрібніші предмети на рівні із величезними стовбурами дерев. У зоопарках, наприклад, слони легко збирають з підлоги монети, або гудзики. Хобот для слона набагато більше, ніж рука для людини. З його допомогою слони дихають, добувають їжу, п'ють, захищаються, висловлюють свої емоції, позбавляються від паразитів, купаються. Слон, котрий втратив хобот (а такі випадки в Африці зараз не рідкість - слони часто саме хоботом потрапляють в петлі, що розставляються бракон'єрами), приречений на голодну смерть. Правда, такі поранені тварини намагаються пастися на колінах, зриваючи траву ротом, але довго так жити не можуть. Єдиний час, коли хоботним при їжі не потрібний хобот - раннє дитинство: материнське молоко слоненя ссе прямо ротом. До речі,

молочні залози і два соски у слонихи розташовуються на грудях, між передніми ногами, як у приматів, сирен і кажанів.

Ще одне чудове пристосування хоботних, це - ноги: на підошві, під шкірою, є особлива желеподібна пружна маса, яка дозволяє ступати абсолютно беззвучно. Крім того, коли слон спирається на ногу, підошва розширюється, наче набухає, її опорна поверхня збільшується. Але варто йому розслабити ногу, як вона приймає первісну форму. Тому слон легко долає болотисті місцини і не в'язне, навіть занурившись в трясовину по черево. Окрім того, сучасний слон, так само, як і вимерлі представники родини хоботних, незважаючи на велику масу тіла, це тварина що ступає, у прямому розумінні, на пальчиках. Будова скелету ноги слона спроектована таким чином, що тварина стоїть на кінчиках пальців, опираючись стопою, власне, на желеподібну масу, що уже згадувалась.

У цих тварин незвичне все, до прикладу – зуби. У слонів немає іклів. Те, що зазвичай називають іклами, насправді різці, яких у слонів лише пара у верхній щелепі. Крім того, на кожній щелепі розташовано по дві пари при корінних і одна пара корінних зубів з широкою жувальною поверхнею і невисокою коронкою. Всього 26 зубів.

Шкіра хоботних товста, майже позбавлена волосяного покриву і порізана частою мережею зморшок. Тільки у мамонта тіло було вкрите довгою і досить густою рудою шерстю.

Слони, або хоботні (*Proboscidea*) ссавці, які з'явилися в еволюційному горнілі Північної Африки, де наразі знайдено велику частину їх еволюційної історії. Скам'янілі залишки слонів схожі, в основному через масивність природи їх кісток і зубів, які зберігаються з більшою ймовірністю, ніж залишки більш дрібних тварин. Було описано понад 170 видів хоботних, багато з яких - лише по зубах, але велика кількість з них відома також за добре збереженими залишками, які включають не лише зуби. Викопні залишки мамонтів, які колись ходили по холодних північних просторах льодовикового періоду, іноді знаходять цілими замороженими тушами, а також шматки їх вцілілої вовни та внутрішніх органів. Незважаючи на велике розмаїття слонів у минулому, уцілів лише один рід. Він включає три існуючі родини, які живуть в Африці та Азії.

Старі та нові слони

Починаючи з еоцену, слонів населяли майже всі континенти світу (за винятком Австралії та Антарктиди). Це були тварини різної величини, котрі нерідко не перевищували розмірів сучасного коня, або такі гіганти, як *пліоценовий південний слон* заввишки до 5-ти м. Жили первісні слони переважно в лісах, саванах і долинах річок. Мамонт, як один із представників виду, у ході похолодання клімату у північних широтах планети, пристосувався навіть до суворох умов тундри. Та до теперішнього часу збереглося лише два види хоботних, що відносяться до одного сімейства, але представляють два самостійних роди. Останнім часом прийнято виділяти і третій вид хоботних - африканського карликового слона, але така ймовірність поки що на стадії обговорення.

Риси, спільні для всіх хоботних, включають великий череп, хобот, коротку шию, і довгі, колоноподібні ноги із сплюсненими ступнями, щоб утримати велике тіло. У щелепах хоботних друга пара верхніх різців видовжилася, щоб утворити бивні. В цілому, від їхніх зубів залишилися в основному великі, перетираючі різці. У міру еволюції хоботних, їх різці стали ширшими та більш бугорчатими, а також розвинули характерні для трав'яних зуби з великою площею поверхні для перетирання їжі.

У будові хоботних особливо вражає хобот, орган, аналогів якому немає в жодного із представників сучасного та вимерлого виду тваринного світу. Це не ніс, як іноді думають, а верхня губа, зрощена з носом. Завдяки складній системі м'язів і сухожилів хобот має дивну рухливість і володіє величезною силою, поєднуючи в собі також і надзвичайну тендітність, коли тварина підіймає найдрібніші предмети на рівні із величезними стовбурами дерев. Хобот для слона набагато більше, ніж рука для людини. З його допомогою слони дихають, добувають їжу, п'ють, захищаються, висловлюють свої емоції, позбавляються від паразитів, купаються. Єдиний час, коли хоботним при їжі не потрібний хобот - раннє дитинство: материнське молоко слоненя ссе прямо ротом. До речі, молочні залози і два соски у слонихи розташовуються на грудях, між передніми ногами, як у приматів, сирен і кажанів.

Ще одне чудове пристосування хоботних, це - ноги: на підошві, під шкірою, є особлива желеподібна пружна маса, яка дозволяє ступати абсолютно беззвучно. Крім того, коли слон спирається на ногу, підошва розширюється, наче набухає, її опорна поверхня збільшується. Але варто йому розслабити ногу, як вона приймає первісну форму. Тому слон легко долає болотисті місцини і не в'язне, навіть занурившись в трясовину по черево. Окрім того, сучасний слон, так само, як і вимерлі представники родини хоботних, незважаючи на велику масу тіла, це тварина що ступає, у прямому розумінні, на пальчиках. Будова скелету ноги слона спроектована таким чином, що тварина стоїть на кінчиках пальців, опираючись стопою, власне, на желеподібну масу, що уже згадувалась.

У цих тварин незвичне все, до прикладу – зуби. У слонів немає іклів. Те, що зазвичай називають іклами, насправді різці, яких у слонів лише пара у верхній щелепі. Крім того, на кожній щелепі розташовано по дві пари при корінних і одна пара корінних зубів з широкою жувальною поверхнею і невисокою коронкою. Всього 26 зубів.

Шкіра хоботних товста, майже позбавлена волосяного покриву і порізана частою мережею зморшок. Тільки у мамонта тіло було вкрите довгою і досить густою рудою шерстю.

Особливості анатомії та фізіології сучасних слонів Африканські й Азіатські слони мають ряд анатомічних особливостей, за якими легко можна розпізнати видову приналежність тварини. Внутрішньовидові особливості ж виражені досить слабо і розпізнати їх може лише фахівець.

Так, *Африканський слон* значно більший за Азіатського, висота в холці дорослого слона становить 3-4 метри. Вага дорослої особини досягає 3500-4500 кг. Лобовий відділ черепа опуклий, вуха великі, хобот з двома пальцевидними відростками на кінці. Бивні добре розвинені як у самців, так і у самок. Голова африканського слона в профіль виглядає похилою, у вигляді чітко окресленого кута. Хребет від голови піднімається до лопаток, потім опускається, утворюючи увігнуту спину, і знову піднімається до стегон.

Азіатський слон у холці не перевищує 2,4-3 метрів. Але він має більш потужну будову, так що дорослі слони обох статей можуть піднімати до 5400 кілограмів. Самки обох видів слонів менші від самців і за розмірами, і за масою тіла, що не перевищує 3600 кг.

У азіатського слона яскраво виражені надбрівні дуги і опукла шишка на маківці з розколини посередині. Лобовий відділ черепа злегка увігнутий, вуха маленькі. Хобот з одним пальцевидним відростком на кінці. Бивні у самців добре розвинені, хоча іноді зустрічаються особини без бивнів - їх в Індії називають Махна, у самок бивні в основному відсутні. Спина в спинному відділі значно вища, ніж в області лопаток і стегон.

У природних умовах слони живуть невеликими сімейними групами на чолі з самкою матріархом. Слони-самці зазвичай формують своє стадо, але найбільший слон ніколи не відходить далеко від сімейної групи самок.

Тривалість життя слонів коливається від 50 до 70 років і багато в чому залежить від умов проживання тварини.

На останок ...

Різноманіття та кількість перехідних форм, крізь які пройшла родина хоботних, нагадують нам який нелегкий шлях слони пройшли як вид до того моменту коли в перше зустріли на своєму шляху людину, істоту, котра вперше в історії Землі здатна призводити до глобальних кліматичних змін, пришвидшувати вимирання одних видів і сповільнювати зникнення інших, істоту котра власним зусиллям може змінити хід еволюції.

В останні десятиліття все частіше в наукових колах можна почути тенденції із царини науки про можливе клонування залишків генетичного матеріалу мамонта і повернення його до життя. Та що чекає тих слонів, яким в нелегкому протистоянні з природою та людиною вдалося вижити, - питання й досі залишається відкритим. Можливо воскреслий мамонт додасть нам, людям, більшої впевненості і ми, повернемо до життя й істот котрі зникли, з пошрамованого обличчя планети, набагато раніше мамонта, та, щоб не довелось нам от так, згодом, повертати до життя і прекрасних велетнів сьогодення.